

PAPER DETAILS

TITLE: Roma Dönemi Kent Yerleşimleri ve Prusias ad Hypium (Kieros, Üskübü, Konuralp)

AUTHORS: Güniz AKINCI KES M,Pinar KÖYLÜ,Pinar GİRTİ

PAGES: 4-24

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/274923>

Roma Dönemi Kent Yerleşimleri ve *Prusias ad Hypium* (*Kieros, Üskübü, Konuralp*)

Güniz AKINCI KESİM¹, Pınar KÖYLÜ¹, Pınar GİRTİ¹

Özet

Üç dönemde gelişme gösteren ve dünya üzerinde geniş bir alana yayılan Roma Uygarlığı, günümüze de ulaşan kalıntıları bulunan forum/agora, sütunlu caddeler, tiyatro, amfiteyatro, *gymnasium*, stadyum, hipodrom, kütüphane, hamam, su kemeri, çeşme, toplantı binaları, konut, yol, sur, kapı, tak gibi pek çok görkemli eser bırakarak, diğer uygarlıklar için örnekler oluşturmuştur. Anadolu’da da yıllara bağlı olarak açığa çıkarılabilen pek çok kalıntısı bulunmaktadır.

Bu çalışmada, 2023 Türkiye Turizm Stratejinde yer verilen Batı Karadeniz’deki Düzce ili sınırları içerisindeki *Prusias ad Hypium* (*Kieros, Üskübü, Konuralp, Kasaba*) ‘un Anadolu’yu da etkisi altına alan ve çok sayıda eser bırakan bir uygarlığın kalıntılarının günümüze kadar yansıtıldığı bazı kent yerleşimlerine göre bugünkü durumunun belirlenmesi amaçlanmıştır.

Bu amaçla, *Prusias ad Hypium* (Konuralp)’in, Batı Anadolu’daki Efes, Milet, Priene ve Güney Anadolu’daki Side antik kentleri ile benzerlik ve farklılıkları kaynak taramaları ve yerinde gözlemlerle belirlenmeye çalışılmış, dünyadaki bazı Roma Dönemi yerleşimleri de incelenerek, ortak özellikleri ile ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Sonuç olarak, birçok Roma dönemi kentinde ortak olan bazı yapı ya da mekanların Roma dönemi izlerini de taşıyan *Prusias ad Hypium* (Konuralp) da bir bütün olarak algılanmasının, üzerindeki yerleşim nedeniyle mümkün olamadığı, Anadolu’daki diğer kentlerde olduğu gibi, turizm yönünden geliştirilebilmesi için Düzce ili kentsel dönüşüm planında bu konuya da yer verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Roma, *Prusias* (Konuralp), Düzce, Batı Karadeniz,

The Roman Settlements and *Prusias ad Hypium* (*Kieros, Üskübü, Konuralp*)

Abstract

The Roman civilization, which had grown up in three periods, has demonstrated various magnificent edifices such as; forums/agoras, colonnaded streets, theaters, amphitheaters, gymnasiums, stadiums, hippodromes, libraries, baths, aqueducts,

¹ Düzce Üniversitesi, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Konuralp Yerleşkesi, 81620 DÜZCE. gunizkesim@duzce.edu.tr

fountains, meeting buildings, houses, streets, walls, gateways, arches. In Anatolia, there are a number of Roman ruins that are excavated more and more from year to year.

The aim of this study is to identify current state of Konuralp (*Prusias ad Hypium, Kieros, Üskübü, Konrapa*), that has been included in the 2023 Tourism Strategy of Turkey; with the site selection criteria for the settlements that has had an effect on Anatolia (Table 1,2).

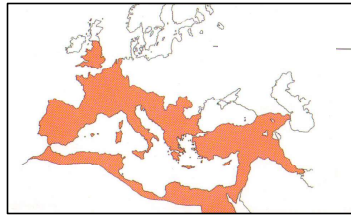
In this regard, similarities and differences of Konuralp with the antique sites in Western Anatolia –mainly, Ephesus, Miletus and Prienne- and Southern Anatolia –Side- have been identified by literature review and on-site observations. Some Roman settlements from all over the world have also been studied, and common characteristics have been pinpointed.

It has been concluded that, in Konuralp it could not be possible to perceive entirely the structures and spaces that had the traces of the Roman civilization, as a new settlement has been developed on the ruins. For the development of Konuralp in terms of tourism, this issue should be considered in the urban transformation plans of Düzce.

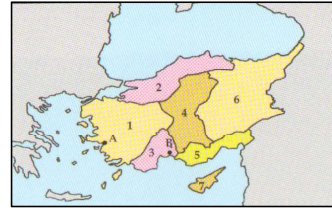
Keywords: Rome, Prusias (Konuralp), Düzce, West Black Sea,

1. Giriş

Dünya üzerinde geniş bir alana yayılan ve yaptığı bayındırlık çalışmaları ile günümüze de ulaşan kalıntıları bulunan pek çok eser bırakarak, üç dönemden (Krallık, Cumhuriyet ve İmparatorluk) oluşan Roma Uygarlığı diğer uygarlıklar için örnekler oluşturmuştur (Şekil 1a,b) (Alderete, 2004).

a

b

1.Anadolu, 2.Bithynia ve Pontus, 3.Likya ve Pamfilya, 4.Galatia, 5.Cilicia, 6.Kapadokya, 7.Kıbrıs, A. Efes, B. Side

Şekil 1a,b. Büyük Roma İmparatorluğunun Dünya ve Anadolu Sınırları (Liberati ve Bourbon, 2005)

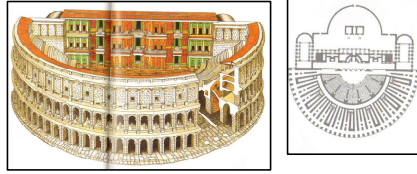
Dünya üzerinde günümüze kadar etkisini yansıtabilmiş olan büyük bir uygarlığın Anadolu'da da pek çok kalıntısı bulunmaktadır. Batıdan doğuya uzanan yol güzergahı üzerinde bulunan Anadolu, geçmişteki zenginliğini olanaklar doğrultusunda yapılan kazı çalışmaları ile yıllara bağlı olarak açığa çıkarabilmekte, görkemli ölçülerde yapılmış olan açıktakiler ise yapıldıkları malzemelerin dayanıklılığı ile eşdeğer olarak zamanla yıpranma izlerini taşımaktadır. Roma Döneminde kent yönetim ve organizasyonu, İtalya, Roma

İlleri, Fransa (Gaul) ve Almanya, Britanya, Tuna İlleri, Yunanistan, Anadolu, Doğu İlleri, Mısır, Girit, Cyrenaica, Özel İller ve Afrika'da bazı farklılıklar göstermiştir (Liberati ve Bourbon, 2005) .

Roma Sanatı, Kartaca savaşlarının sosyal ve kültürel yaşamda kökten değişikliklere neden olması, Güney İtalya'daki Yunan kentlerinin topraklara katılması ve Akdeniz'deki sayısız ilişkilerin yeni etkileri ortaya çıkartması ile etkilenmiştir. Yunan kolonileri ile ilişkiler, Yunan heykellerinin ithal edilmesine neden olmuş; heykellerin orijinallerinin kopyalanması moda olmuştur (Akşit, 1982; Liberati ve Bourbon, 2005). Heykeller; büyük yapıların cepheleri başta olmak üzere, mezar anıtlarını ve zafer taklarını süslemiştir. İmparatorların tanrılaştırılması geleneğine bağlı olarak görkemli imparator heykellerine sıklıkla yer verilmiştir. Önemli kişilerin yanı sıra, mitolojik konuların, günlük hayattaki kahramanların heykelleri yapılmıştır Özellikle portre yapımı oldukça ileri gitmiştir (Akşit, 1982). Büstler ve figürlerle süslenmiş olan bezemeli başlıklar da Anadolu'da sıkça kullanılmıştır (Akurgal, 1989). Evleri, hamamları ve sarayları süsleyen mozaikler, eski dönemdekilere göre daha iri ve kaba bir yapı sergilemiştir (Akşit, 1982).

Roma dönemi kent yerleşimlerinin genel özellikleri ve yapıları incelendiğinde; iyi eğitilmiş ve uzmanlaşmış askerlere, iyi bir lojistik desteğe ve teknolojik olarak gelişmiş silahlara sahip olan ve imparatorluğun çöküşüne kadarki dönemde, antik çağın en iyi ordusu ünvanını almış olduğu, Roma ordusunun, kentlerin biçimlenmesinde de önemli rol oynadığı görülmektedir. Yeni işgal edilmiş bir yerdeki askerler, yol, köprü, su kemeri yapımı ve hatta yeni kentin inşası gibi çeşitli görevlerde çalıştırılmışlardır (Alderete, 2004; Liberati ve Bourbon, 2005). Kuşatılmış kentlerin sağlıklı bir alanda bulunması önem taşımıştır. Bu bağlamda, yüksek, ancak ılıman iklime sahip yerleşimler tercih edilmiştir. Halka yiyecek sağlayacak kaynaklara, yollara, ırmaklara ya da limanlara yakınlık da önemli olmuştur (Vitruvius, 1960).Yeni ele geçirilmiş yörelerin hızla kontrolünde ve Roma egemenliği altına sokulmasında, yollar önemli bir role sahip olmuştur. Yolların kapsamı ve hizmet ağı, en ücra köşelerde bile Roma uygarlığının ayırt edici özelliklerinden olmuştur (Alderete, 2004; Liberati ve Bourbon, 2005). Kentler kuşatıldıktan sonra, korunma için surlarla çevrelenmiştir (Liberati ve Bourbon, 2005). Ancak, kentlerarası savaşların ortadan kalktığı dönemde kent surları önemini yitirmiştir. Helenistik dönem surları anıt olarak korunmuş olsalar da, yenileri inşa edilmediklerinden, gelişip büyüyen kentler, eski surların dışına taşmışlardır (Usman Anadolu, 2001). Deniz kenarında bulunan kentlerde forum limana yakın olarak konumlandırılmıştır. İç kesimlerdeki kentlerde ise, forum kentin ortasında yer almıştır. Tapınaklar tepelerde, forum tiyatro yakınında inşa edilmiştir (Vitruvius, 1960). Klasik ve Helenistik Dönemlerde, kesme taşlardan ve harçsız olarak yapılmış olan bina örnekleri bulunurken, Roma Döneminde harçlı inşaata ağırlık verilmesi daha çok sayıda, ucuz ve sağlam yapıtların ortaya konulmasını; kemer, beşiktonoz ve çapraz tonoz, kagir çatı yapmak olanağını sağlamıştır

(Usman Anadolu, 2001). Roma Dönemi kentlerinde; sütunlu caddelere ve yollara, agoralara / forumlara, hipodromlara, stadyumlara, tiyatrolara (Şekil 2), amfiteyatrolara, odeonlara, bouleterionlara, tapınaklara, mezar yapılarına, kütüphanelere, hamamlar, köprülere, su kemerlerine, anıt çeşmelere, kent kapılarına, zafer taklarına, dikili taşlara, konutlara, dükkanlara, depolara yer verilmiştir.

Şekil 2. Roma Marcellus Tiyatrosu (Liberati ve Bourbon, 2005)

Bu çalışmada, 2023 Türkiye Turizm Stratejisinde yer verilen Batı Karadeniz'de Düzce ili sınırları içerisindeki *Prusias ad Hypium* (*Kieros*, *Üskübü*, Konuralp, Kasaba)'un, Anadolu'yu da etkisi altına alan ve çok sayıda eser bırakan bir uygarlığın kalıntılarının günümüze kadar yansıtıldığı bazı kent yerleşimlerine göre bugünkü durumunun belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla, Batı ve Güney Anadolu ile dünyadaki bazı Roma Dönemi yerleşimleri incelenerek ortak özellikleri ortaya konulmuş ve *Prusias ad Hypium* (Konuralp)'un durumu belirlenmeye çalışılmıştır.

Günümüzde Roma Dönemi Kent Örneklerinden; İtalya'da (*Roma*, *Aosta*, *Tivoli*, *Ostia*), İber İllerinde (*Tarragona*, *Merida*), Fransa (Gaul) ve Almanya'da (*Nimes*, *Orange*, *Trier*), Britanya'da (*Hadrian Surları*), Yunanistan'da (*Atina*), Doğu İllerinde (*Baalbek*, *Caesarea*, *Jerash*, *Palmyra*), Afrika'da (*Volubilis*, *Timgat*, *Sabratha*, *Lebcis Magna*, *Sufetula*) bulunanlar ile Anadolu'da Efes, Milet, Priene, Side örnekleri Roma kentlerine ait mevcut kalıntıları sergilemektedir.

2. Materyal ve Yöntem

Araştırma Alanı *Prusias ad Hypium* (*Kieros*, *Üskübü*, Kasaba, Konuralp), Şekil 3'de belirtildiği üzere Düzce ili sınırlarında 40°54'26'' kuzey enlemleri ve 31°09'15'' doğu boylamları arasında yer almaktadır.

Şekil 3. Araştırma Alanının Konumu (Google Earth, 2008)

Prusias ad Hypium (Kieros, Üskübü, Kasaba, Konuralp) kenti, Batı Karadeniz Bölgesinde Düzce ili'nin 8 km kuzeyinde, Konuralp beldesi sınırları içerisinde yer alan antik bir kenttir. Antik kentin tarihi M.Ö.3. yüzyıla kadar dayanmakta; kurulmasında ve gelişmesinde tarıma elverişli Hypios Irmağı'nın etkili olduğu ve ismini buradan aldığı düşünülmektedir (Kurt, 1979; Zeyrek ve Çelik, 2005). Doğudan batıya uzanan, Küçük Melen ve Tabak Çayları yakınında, ovada son bulan bir tepenin üzerine kurulan yerleşimin ismi Hypios'dan sonra Kieros olarak anılmaya başlanmıştır. Herakleia Cumhuriyeti tarihi yazarı Memnon'a göre, Kral 1.Prusias, Anadolu'nun kuzeybatısında yer alan Bithynia'daki Kieros kentini aldıktan sonra bu kentin ismini Prusias olarak değiştirmiştir (Zeyrek ve Çelik, 2005).

M.Ö. 74 yılında Romalıların egemenliğine geçen ve denizden biraz uzakta olan bu kent, imparatorluk çağında günden güne gelişmiş ve zenginleşmiştir (Kurt, 1979). Kral Prusias büyük imar faaliyetleri başlatmış, büyük yapılar inşa ettirmiştir. Tarihi dönemlerde bölgede kaydedilen depremlerden de etkilenen Prusias'a ait kalıntılar, bugün Konuralp ismi ile anılan yerleşimin altında kalmıştır. Roma Döneminde, M.Ö. 72 yılında Cotta tarafından işgal edilen Prusias, lex Pompeia gereğince Pompeius'un kurduğu 12 kent birliği içerisinde yer almıştır. Kentin sınırlarının bu dönemde yeniden düzenlenmiş olması olasıdır. Ele geçen bazı yazıtlarda kentin iç idaresinin özerk, dış siyasetinde Roma'ya bağlı bir kent devleti olarak kaldığı görülmektedir (Zeyrek ve Çelik, 2005).

Prusias Roma imparatorluk döneminde büyük bir gelişim ile önemli bayındırlık faaliyetleri göstermiştir. Roma imparatorları doğuya düzenledikleri seferlerde Prusias'ı da ziyaret etmişlerdir. Roma İmparatorluğunda yaşanan ekonomik sarsıntıların etkilediği düşünülen kent, M.S. 3. yüzyılın ikinci yarısından itibaren küçülmeye ve fakirleşmeye başlamıştır. Geç Roma Döneminde, M.S. 3. yüzyıl sonlarına doğru ise imparatorluk yönetiminin zayıflaması sonucu, M.S. 4. yüzyıldan itibaren hıristiyanlaşmaya başlayan Prusias'ta bir piskopos bulunmuştur (Zeyrek ve Çelik, 2005).

Gücünü ve zenginliğini yitiren Bizans imparatorluğu Anadolu yakasındaki egemenliğini Türklere bırakmış, bölgede Osmanlı hakimiyeti başlamıştır. Prusias ise Konur Alp tarafından 1323 yılında Türk topraklarına katılmıştır (Zeyrek ve Çelik, 2005). Halk, Rumlar adı altında toplanmıştır (Kurt, 1979).

Mevcut buluntular, Prusias antik kentinin bir kent devleti (polis) karakterinde olduğunu işaret etmektedir. Dolayısıyla her kent devleti gibi kentin surlarla çevrili bölgesi ve surların dışındaki vatandaşların topraklarının da dahil olduğu araziler mevcuttur. Kentin güneyinde genişleyen küçükova, surlarla çevrili alan yakınında yer almaktadır. Bu ova, kuzeyde antik Hypios dağı ile Karadeniz, doğuda Bolu Dağlarından ayrılmış, batıda ve güneyde yükselen dağlar ile çevrelenmiştir (Zeyrek ve Çelik, 2005). Düzce ovasının güney

kesiminde yer alan Olympus dağları ile Dophnusi Lacus (Efendi Gölü) ve Hypius çayı da Prusias'ın sınırlarını oluşturmaktadır (Kurt, 1979).

Kentin kuzeyinde yer alan antik Dia kentinin Prusias'ın hakimiyet alanı altında bulunduğu belirtilmiştir. Dia'nın yaklaşık 13 km doğusunda yer alan tepe üzerinde bir sınır taşı ele geçmiştir. Bu sınır taşı ve bunun 2 km ilerisinde bulunan Dor dili ile yazılmış başka bir yazıt, Herakleia Pontike ile Prusias surlarının sınırlarının bu bölgede olduğunu somut belgelemiştir. Prusias ovasının batısında Adapazarı ve Nikomedia antik kenti yönündeki dağın, ulaşımı engelleyecek eğim ve yükseklikte olmaması Prusias'a ulaşımın kolayca mümkün olduğunu ve Prusias'ın bir merkez yerleşim olabilme durumunu belirtmektedir (Zeyrek ve Çelik, 2005).

Diğer birçok kentte olduğu gibi Prusias da doğal sınırların dışına yayılmıştır. Yazıtlardan, İmparator Hadrian'nın Anadolu gezileri sırasında Prusias ad Hypium'a uğradığı, Prusias'dan geçen Nikomedia ile Amasya yolunun Bithynia ve Pontus krallıkları zamanında Mithridate savaşları sırasında önemli olduğu öğrenilmektedir. Burada hristiyanların sayısının IV. ve V. yüzyılda arttığı ve insan eli değmeden yapılmış, Hazreti Meryem'e adanmış bir kilise bulunduğu da söylenmektedir. Prusias daha sonra önemini kaybetmiş, büyük bahçelikler ve tarlalar arasında terk edilmiş bir köy haline gelmiştir. 1323 yılında Konur Alp tarafından fethedilmiş olan kentin ismi Konuralp olarak değiştirilmiştir (Kurt, 1979). Zamanla Konuralp bütün ovanın adı olmuştur. Ancak IV. Murat zamanında Düzce, Çilimli ve Gümüşabat gibi merkezler yanında Konuralp eski görkemini yitirmiştir (Kurt, 1979).

Prusias Anadolu'nun kuzeybatısında, doğu ile batıyı birbirine bağlayan yol ağı üzerinde kurulmuştur (Şekil 4a,b). Yakın ve uzak çevresindeki kentler ile kültürel, ticari ve siyasi ilişkileri oldukça sıkıdır. Bu bağlantıların özellikle Roma İmparatorluk döneminde yüksek bir noktaya ulaştığı, Roma ordusunun doğuya yapılan seferlerinde Bithynia bölgesinden geçen yol ağını kullandıkları bildirilmektedir. Roma'nın doğuya uzanan anayollarından biri olan Kuzey yolunun, Prusias ovasından da geçtiğini Prusias'ın batısından akan Büyük Melen Çayı üzerinde inşa edilmiş bir köprüye ait kalıntılar açıklayabilmektedir (Şekil 5a,b). Diğer bir bağlantı yolu ise denize açılan kapısı olan Dia kentine ulaşmaktadır (Zeyrek ve Çelik, 2005).

Prusias'da Akdeniz ikliminin etkileri bulunmaktadır. Marmara ve Karadeniz iklim bölgeleri arasında yer alan bitki örtüsü türleri görülmektedir. Gökmar (Abies spp.), meşe (Quercus spp.), kayın (Fagus spp.) ormanları ile çevrelenmiştir. Roma döneminde, Prusias'da iklime göre sokak düzeni uygulaması yapılmıştır. Kentin güney bakılı yamacı iklim yönünden uygun bir konumdadır. Kentin gerisinde yükselen Hypios dağı ise kenti kuzey rüzgarlarından korumaktadır. Tepenin güneyinde genişleyen ovada ılıman ve nemli bir iklim hakimdir (Zeyrek ve Çelik, 2005).

Prusias'ın Herakleia'ya bağlı bir koloni kenti olduğu yazılı kaynaklar yardımıyla belgelenmiştir. Kentin konumunun kıyıda içeride olması,

Karadeniz'e gelen kolonistler tarafından kurulmadığı fikrini vermektedir Prusias civarındaki kaçak kazılarda ele geçen çok sayıda eser, Frederich Karl Dörner tarafından İstanbul'da eski eser ticareti yapan kişilerin elinde görülmüş, M.Ö. 5.-4. yüzyıl (*Greko-Pers*) döneminde tarihlenmiştir. Bu buluntular, Prusias'ın Herakleia Pontike kolonisi olarak kuruluşundan önce yerleşim yeri olduğunu, Roma imparatorluk döneminde nüfusun iki farklı dönemde arttığını ve yeni kavimlerin kente yerleştiğini belgelemektedir (Zeyrek ve Çelik, 2005).

a

b

Şekil 4 a,b. Düzce-Akçakoca Karayolundan *Prusias ad Hypium* (Konuralp)(a.Kurt 1979; b.Orijinal, 2007).

a

b

Şekil 5 a,b. Roma Köprüsünden Görünümler (a.Kurt 1979; b.Orijinal, 2007)

Halkın en önemli gelir kaynağının tarım olduğu düşünülmektedir. Kentin sınırları içerisindeki verimli ova ve bol su, tarım, meyvecilik ve hatta hayvancılık için yeterlidir. Hypios ırmağının tarım için gerekli suyu karşılaması ve aynı zamanda denizle bağlantıyı sağlayan bir su yolu olması ve denize açıldığı yerin gemilerin yanaşmasına uygunluğu, Prusias'da deniz ticaretine hizmet eden küçük bir yerleşim alanı veya ticaret istasyonunun varlığına ilişkin olasılığı güçlendirmektedir (Zeyrek ve Çelik, 2005).

Roma imparatorluk dönemine tarihlenen Prusias sikkeleri ve görkemli kamu yapılarına ait çok sayıda mimari parçalar, Prusias ekonomik gelirinin M.S. 2.-3. yüzyıllarda oldukça yüksek olduğunu belgelemektedir (Zeyrek ve Çelik, 2005).

Mevcut Kalıntılar

Surlar

Kentin kurulduğu alan, ovadan gelecek saldırılara karşı korunmak amacıyla bir yamaçta gelişmiş ve bir sur duvarı ile çevrelenmiştir. Kentin savunma hattını oluşturan kuleler ve duvarlar, araziyle uyumlu biçimde gelişmiştir (Zeyrek ve Çelik, 2005). Kale duvarları, birbiri üzerine konan yazıtlı sunaklar, kaideler, tiyatroya ait oturma yerleri (40 basamak) büyük bloklarla yapılmıştır. Bu sağlam ve düzenli bloklardan oluşan antik taşlar, farklı amaçlarla tekrar tekrar kullanılmışlardır (Kurt, 1979). Ayrıca, Kurt (1979), Roma Döneminden kale duvarları kalıntısı bulunmasa da İmparator Gallineus dönemine ait bir sikkede iki kuleli kent kapısı betimlendiğini, Zeyrek ve Çelik (2005) ise, bu kapının büyük olasılıkla güneydeki ovadan kente ulaşan yolun sonunda bulunduğunu ve tekerlekli araçların geçebileceği genişlikte olduğunu, kapıyı korumak için de kapının iki yanında kuleler inşa edilmiş olabileceğini belirtmişlerdir. Mevcut sur kalıntıları, kentin güney ve batısında kısmen, yaklaşık 200 m kadar korunmuştur. Sur duvarları, kentin tarihi ile ilgili önemli bilgiler niteliğinde olan yazıtlı devşirme malzemeler ile örülmüştür (Şekil 6a,b). Ancak günümüzde yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olan bu sur kalıntıları, Akçakoca yolu kenarında, antik köprünün bulunduğu yerin karşısından başlayarak Hamam Sokağı'na kadar devam etmektedir. Evlerin bahçelerinde kalan surların bir kısmı ise evlerin temeli olmuş ya da bahçe duvarları içerisinde kalmıştır. Kentin bir diğer savunma duvarını ise, Akçakoca yolundan kente bağlanan yol kenarında bulunan "Atlı Kapı" ismi ile anılan kapı oluşturmaktadır (Şekil 7a,b,c). Kapının üzerinde yerel kalker malzemeden yapılmış, üzerinde at tasviri ve Grekçe bir yazıt bulunan ve bir Prusiaslı'nın annesine yaptırdığı mezar steli olan büyük bir lento yer almaktadır. Kapıdan itibaren güneydoğu yönünde uzanan sur duvarı kare planlı bir kuleye bağlanmaktadır (Zeyrek ve Çelik, 2005).

a

b

Şekil 6a,b. Surlardan Görünümler (Orijinal, 2008)

a

b

c

Şekil 7a,b,c. Atlı Kapı'dan Görünümler (a.Kurt 1979; b,c.Orijinal, b.2006 ve c.2008)

Tiyatro

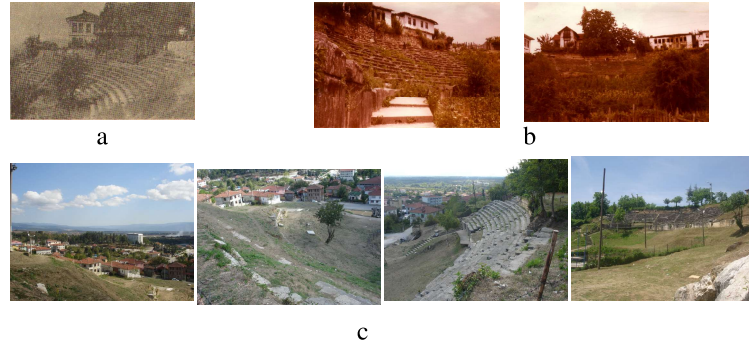
Antik kalıntıların en önemlisidir. Şekil 8’de tiyatrodan bir görünüm yer almaktadır. Halk arasında “40 Basamaklar” olarak bilinmektedir. Günümüzde, sahnesi yıkılmış, oturma kademeleri ise yarı yarıya yok olmuş bir eser olarak kalmıştır. Yapının yerini arazi koşulları belirlemiştir. Oturma sıraları bir yamaca yaslanmak zorunda olduğu için kentin kurulduğu yamaç tercih edilmiştir (Zeyrek ve Çelik, 2005).

Güney bakılı tiyatroda basamaklar, Düzce ovası ve güneyindeki dağlar izlenecek şekilde konumlanmıştır (Şekil 9a,b,c, 10a,b,c). Tiyatro, bu konumu ile seyircileri hava akımından koruyacak biçimde ışık ve güneşe yönelmiştir. Orta büyüklükte; uzunluğu 100 m, genişliği ise 74 m dir. Genel olarak tiyatrolar yarım daire planlı oldukları halde bu tiyatro ender rastlanan iki ucu yanlardan kesilmiş, yarım daireden daha kısa bir şekildedir (Kurt, 1979, Zeyrek ve Çelik, 2005).

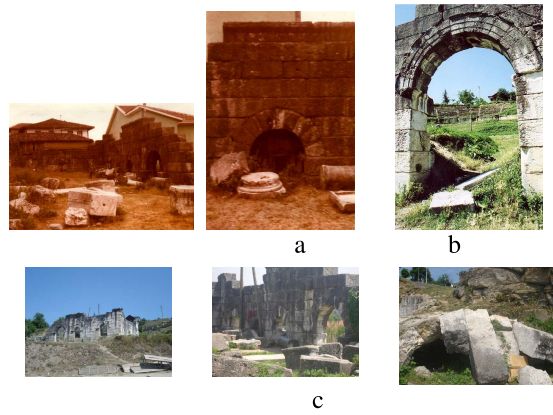

Şekil 8. Düzce-Akçakoca Yolundan Antik Tiyatro'nun Görünümü (Orijinal, 2007)

Tiyatro, izleyicilerin oturdukları basamaklar (*cavea*), oyuncuların oynadıkları orkestra ile sahne (*skene*) olmak üzere üç bölüme sahiptir. Basamaklar; beyaz, sağlam, yerel kalker taşlarından yapılmıştır. Oturma yerlerini dikine ayıran yedi merdiven dizisi günümüze dek bozulmamıştır. Oturma yerleri birçok yerde rastlanan aslan pençeleri ile süslüdür. Sağdaki kemerli geçitler hala görülmektedir. Tiyatronun koridoru yarım daire olup, kemerle örtülüdür. Orkestradan hemen hiçbir kalıntı görülmemektedir. Sahnenin önünde üç büyük kemerli giriş vardır. Bunlardan biri günümüze dek ayakta kalmıştır. Tiyatronun sahnesinden fazla bir şey kalmadığı için tiyatroyu tarihlemek oldukça güçtür. Ancak sahnenin cephesindeki korniş altında büyük harflerle yazılı, az bir kısmı kalmış Yunanca kitabe parçasından, tiyatronun Roma çağından da önce Helenistik döneme ait, çok sayıda izleyici kapasiteli olduğu düşünülmektedir (Şekil 11a,b) (Kurt, 1979; Zeyrek ve Çelik, 2005).

Şekil 9 a,b,c. Konuralp Antik Tiyatro ve Çevresinden Görünümler
(a. Konrapa, 1964; b.Kurt, 1979; c.Orijinal, 2006 ve 2008)

Şekil 10 a, b, c. Konuralp Antik Tiyatro Sahnesi ve Çevresinden Görünümler
(a.Kurt 1979; b. Anonim, 1998 ; c.Orijinal, 2006 ve 2008)

Şekil 11a,b. Antik Tiyatro'dan Bazı Parçalar (Kurt, 1979)

Nekropoller

Prusiaslılar'ın gömü geleneği konusunda genel bir değerlendirmeye yardımcı olacak nitelikteki kent nekropoller, sur dışında yer almaktadır. Tümülüsler, mezar yapıları, lahitler farklı gömü tiplerini işaret etmektedir. Prusias'ın kuzeyinden Dia'ya uzanan yolun yakınında kentin kuzey yönündeki

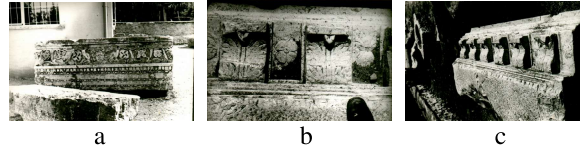
sur duvarına yaklaşık 1 km mesafede bir mezar yapısı açığa çıkarılmış ve ayrıca kentin yaklaşık 2 km güneydoğusunda, günümüzde Binbir Tepe olarak isimlendirilen mevkide ikinci bir nekropol alanı bulunmuştur. Konuralp Müzesi bahçesinde sergilenen, M.Ö. 1. yüzyıla tarihlenen, 1.20 m yükseklik, 1.22 m genişlik, 2.47 m uzunluğa sahip, yüzeyi kabartmalı mermer bir lahit ise, Konuralp'ın batısındaki Tepecik Nekropolü'nde bulunmuştur (Şekil 12a,b) (Zeyrek ve Çelik, 2005).

Şekil 12a,b. Konuralp Müzesinde Bulunan Lahit (a.Kurt 1979; b.Orijinal, 2006)

Tapınak

Prusias antik kenti yakınlarında sürdürülen modern yol yapım çalışmaları sırasında bir tapınağa ait mimari kalıntılar açığa çıkarılmıştır (Şekil 13a,b,c). Prusias'ın Gallienus dönemine tarihlenen sikkelerde bir tapınak cephesi de yer almaktadır. Sikkelerdeki farklı alınlık betimlemeleri, kentte en az iki tapınak olduğu kanısını ortaya çıkarmıştır (Zeyrek ve Çelik, 2005).

Şekil 13a,b,c. Tapınaktan Bazı Kalıntılar (Kurt, 1979)

Stadyum

Prusias'ta henüz ortaya çıkarılmamış, ancak tiyatro yakınlarında düz bir alanda konumlandığı düşünülen stadyumun varlığı bir yazıtta belgelenmiştir (Zeyrek ve Çelik, 2005).

Gymnasium

Prusias'da bir *gymnasium* varlığı da yazıtlarla kanıtlanmış, ancak bu yapı henüz ortaya çıkarılmamıştır (Zeyrek ve Çelik, 2005).

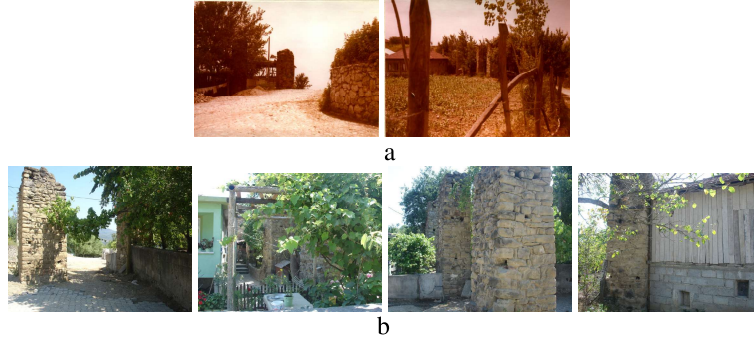
Agora

Yazıtlarda yeri tam olarak belirlenememiş bir agoradan da söz edilmiştir (Zeyrek ve Çelik, 2005).

Su Sistemi

Kentin su sistemine ait su kemeri kalıntıları suyun kente uzak bir mesafeden taşındığını kanıtlamaktadır. Diğer Roma dönemi kentlerinde olduğu gibi Prusias'ta da, halka açık bir çeşme yapısı ve varlıklı Prusiaslıların evleri ile hamama ulaşan bir su sisteminin var olduğu düşünülmektedir. Kentte, moloz taş

ile yapılmış eski su tesisatından kalma 11 tane istinat ayağı günümüze ulaşmıştır (Şekil 14a,b).Yapım dönemi tam olarak belirlenmemiştir (Zeyrek ve Çelik, 2005).

Şekil 14a, b. Su Kemer Ayaklarından Görünümler (a.Kurt 1979; b.Orijinal, 2007)

Kilise

Su sisteminin 500 m kadar doğusunda, Çan Kule olarak isimlendirilen yerde kitabeli bir lahit ile mozaik döşeme kalıntıları ve kilise olduğu düşünülen bir harabe bulunduğu belirtilmiştir (Zeyrek ve Çelik, 2005).

Hamam

Yeri tam olarak belirlenmemiş bir hamamın varlığından da söz edilmektedir (Zeyrek ve Çelik, 2005).

Köprü

Kentin batısında, önceleri Efteni Gölüne dökülen küçük bir çay üzerinde, kemerli antik bir köprü bulunmaktadır. Akçakoca yolu ile Çilimli yol ayrımındaki mermer köprünün bugün yalnızca 10 metrelik üç kemeri görülebilmektedir. Hiç harç kullanılmadan, beyaz mermer bloklardan yapılmış olması köprünün en büyük özelliğidir (Şekil 5 a,b) (Kurt, 1979)

Mezar Stelleri ve Heykel Kaideleri

Kentte, çeşitli kazılarda çıkarılan ve Konuralp Müzesi bahçesinde sergilenen, genellikle dikdörtgen prizma şeklindeki çok sayıda mezar steli ve heykel kaideleri üzerinde kitabeler bulunmaktadır (Şekil 15a,b)(Anonim, 2008).

Şekil 15 a,b. Mezar Kalıntıları (Kurt, 1979)

Mozaikler

İlk olarak 1959 yılında Konuralp kent merkezinin güneyinde, Akçakoca yolu kenarında Eski Roma Yolu olduğu tahmin edilen kanal mevkiinde tarlalarda tesadüfen iki büyük ve önemli mozaik bulunmuştur (Şekil 16a,b). Daha sonra bu mozaiklerin bulunduğu alanda İstanbul Arkeoloji Müzeleri adına

kazı yapılmıştır. Mozaikler o tarihte yeterli ödeneğin olmaması nedeni ile çıkartılamamış ve üzeri yeniden kapatılmıştır. 1997 yılında Konuralp Turizm Tanıtma Derneği tarafından başlatılan girişimler sonucunda Kültür Bakanlığı'ndan izin alınarak Bolu Müze Müdürlüğü'nün gözetiminde mozaik için yeniden kazı başlatılmış ve 1959 yılında bulunan ve üzeri kumla kapatılan, farklı konuları tasvir eden mozaikler ortaya çıkarılmıştır. Mozaik zeminin M.S. 1. yüzyılda Roma Devri'nde yaşayan zengin bir Romalı'nın evinin salonuna ait zemin döşemesi olabileceği tahmin edilmektedir (Anonim 1993; Anonim 1998; Anonymous, 2008).

Şekil 16a,b. Mozaikler (Anonim, 1998)

Araştırma alanı ve ortak özelliklerin ortaya konulmasında değerlendirilen antik kentlere ilişkin yerli-yabancı literatür, internet verileri, yerinde çekilen fotoğraflar, çeşitli kroki, harita ve belgelerden, AutoCAD ve PhotoShop bilgisayar programlarından yardımcı materyal olarak yararlanılmıştır.

Araştırma, arazi ve büro çalışmaları olarak iki aşamalı yürütülmüş, Roma Dönemi kent yerleşimlerine ilişkin literatür taramaları ve *Prusias ad Hypium*'un yerinde incelenmesi, fotoğraf çekimleri ile mevcut durumunun belirlenmesi yamısıra harita üzerine aktarılabilmesi amacıyla Küresel Yer Belirleme (GPS-Global Positioning System) aleti ile ölçümler yapılmıştır. Mevcut durumu gösteren bir plan geliştirilmiştir.

3. Araştırma Bulguları

Roma Dönemi bazı kent yerleşimlerinden İtalya'da, *Roma, Aosta, Tivoli, Ostia, Herculaneum, Pompei*; İber İllerinde *Tarragona, Merida*; Fransa (Gaul) ve Almanya'da *Nimes, Orange, Trier*; Britanya'da *Hadrin Surları*; Yunanistan'da *Atina*; Doğu İllerinde *Baalbek, Caesarea, Jerash, Palmyra*; Afrika'da *Volubilis, Timgat, Sabratha, Lebcis Magna, Sufetula* örnekleri ile Anadolu'daki *Efes, Milet, Priene, Side* ve *Prusias*'ın ortak özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Dünyadaki kentlerin kuruluş özellikleri ve kent nitelikleri; Yamaçlar / tepelerle kuşatılmışlık, Denize yakınlık / liman kent, Ticari/ dini / askeri / politik kent, İzgara planı bulunması olarak 4 grupta; Mevcut açık mekanlar ve yapılar ise; Surlar, Kapılar, Caddeler /yollar, Köprü, Dikilitaş /zafer takı / kemer, Liman, Forum / Agora, Dükkan, Gıda Deposu, Tiyatro, Amfitiyatro, Odeum, Sirk, Kütüphane, Gymnasium, Hipodrom, Stadyum, Hamam, Anıt Çeşme/çeşme, Su Kemer, Tapınak, Anıt Mezar, Bazilika, Sinagog/Kilise,

Nekropol, Yönetim Binası, Mahkeme, Konutlar, Saray/Büyük Konut, Taş Ocakları/Atölyeler olarak 30 maddede değerlendirilmiştir (Çizelge 1).

Anadolu'daki kentlerin kuruluş özellikleri ve kent nitelikleri ise; Yamaçlar / tepelerle kuşatılmışlık, Denize yakınlık / liman kent, Ticari/ dini / askeri / politik kent, Izgara planı bulunması olarak 4 grupta; Mevcut açık mekanlar ve yapılar ise; Surlar, Kapılar, Caddeler /yollar, Köprü, Dikilitaş /zafer takı / kemer, Liman, Forum / Agora (devlet/ticaret), Dükkan, Gıda Deposu, Tiyatro, Odeum, Kütüphane, Gymnasium, Stadyum, Hamam, Anıt Çeşme/çeşme, Su Kemer, Su Deposu, Tapınak, Anıt Mezar, Prytaneion, Bazilika, Sinagog/Kilise, Nekropol, Yönetim Binası (Bouleuterion), Akropol, Konutlar olarak 27 maddede değerlendirilmiştir(Çizelge 2).

Çizelge 1'de görüldüğü gibi, Roma kentlerinin genellikle tepeler eşliğindeki yamaçlarda kurulduğu, deniz ya da ırmak kenarında olanların liman kenti olarak ticarete geliştiği anlaşılmaktadır. Roma kentinde planlı yerleşim görülmesi de daha sonra kurulan ya da geliştirilen birçok kentte genellikle ızgara plan uygulanmıştır. Kentlerin çoğunda en çok ortaya çıkarılan yapılar sırasıyla; tapınak, tiyatro, forum/agora, hamam, dikilitaş /zafer takı / kemer, konutlar, amfitiyatrodur. Bunları, surlar, su kemeri, bazilika, caddeler/yollar, anıt çeşme/çeşmeler, kapılar, liman, dükkanlar, gymnasium, mahkeme, sirk, saray/büyük konutlar, köprü, kütüphane, hipodrom, anıt mezar, yönetim binası, gıda deposu, odeum, stadyum, sinagog / kilise, nekropol, taş ocakları / atölyeler izlemektedir.

Bazı kentlerde bu yapıların bir arada kullanıldığı ve mekanlara dönüşerek anıtsal nitelikte kompleksler oluşturduğu da görülmektedir.

Çizelge 2'de ise, Anadolu Roma kentlerinin de belirtilen diğer örneklerde olduğu gibi genellikle tepelerle kuşatıldığı, yer yer yamaçlarda kurulduğu, deniz kenarında olanların liman kenti olarak ticaret için kullanıldığı görülmektedir. Özellikle daha kapsamlı kazılarla ortaya çıkarılmış olan Efes, Milet ve Priene'de ızgara plana bağlı kalındığı anlaşılmaktadır. İncelenen kentlerin tümünde kapılar ve tiyatro yer almaktadır. Bu yapıları, surlar, caddeler/yollar, gymnasium, su kemerleri izlemektedir. Bu kentlerde agoraların devlet ya da ticaret agorası olarak ayrıldığı görülmüştür. Stadyum, hamamlar, anıt çeşme ya da çeşmeler, su depoları, nekropoller, yönetim binası ve konutlar da ortaya çıkarılmış yapılar arasında yer almaktadır. *Prusias*'ta kemerli bir köprü, Milet'te gıda deposu, Efes'te odeum ve bazilika, Priene'de ise Büyük İskender'in Konut kalıntıları bulunmuştur.

Prusias'ta tiyatro, su kemeri, köprü, sur, atlı kapı kalıntıları günümüzde önemlerini tam olarak gösterememekteyseler de bu kentin Roma döneminin de etkisinde kaldığını ortaya koymaktadır. Örneğin, en iyi ayakta kalmış olan atlı kapıda bir kabartma at figürü yer almaktadır. Çevredeki kazılarla ortaya çıkarılan buluntuların birçoğu müzede sergilenmektedir. Bazı eserler ise, Bolu ve İstanbul arkeoloji müzelerindedir.

Beş ayrı tarihi dönemden (Bthynia, Roma, Bizans, Osmanlı, Cumhuriyet) geçen *Prusias*, diğer kentlerdeki kadar belirgin bir görünüme sahip değildir. Kentsel sorunları yaşamakta, tarihi kent özelliğini de giderek yitirmektedir.

Çizelge 1. Dünyadaki Roma Dönemi Bazı Kent Yerleşimlerinin Ortak Özellikleri
(Kesim ve ark, 2008)

KENTLER	Roma	Aosta	Tivoli	Ostia	Herculaneum	Pompeii	Tarragona	Merida	Nîmes	Orange	Trier	Atina	Beauregard	Caesarea	Jerash	Palmyra	Volubilis	Timgad	Saboteo	Labrik Maama	Sufetula
ÖZELLİKLER	Kuruluş Özellikleri ve Kent Niteliği																				
Yamaçlar/ Tepelerle Kuşatılmışlık	√	√	?		√	√			√			√			√		√		√	√	√
Denize yakınlık/ Liman Kent	√			√	√		√							√					√	√	
Ticari/Dini/Askeri/ Politik Kent*	T *	?	T	AT	?	?	P	TP	?	A	P	D	D	T	T		T	A	T	T	A
Izgara Plan		√		√	√	√					√			√	√		√	√	√	√	√
Yapılar / Mekanlar																					
Surlar	√	√	√	√	√			√						√			√	√			
Kapılar	?	√									√				√			√			√
Caddeler/Yollar	√	?		√		√						√				√		√	√		
Köprü	?	√						√			√										
Dikilitaş /Zafer Takı/ Kemer	√	√				√		√		√		√			√	√	√	√			√
Liman	√			√			√							√						√	
Forum/ Agora	√	√	√	?	√	√	√		√			√		√	√	√	√	√	√	√	√
Dükkan	√					√									√				√	√	
Gıda Deposu	?		√	√																	
Tiyatro	√	√		√	√	√	√	√	√	√		√		√	√	√		√	√	√	√
Amfitiyatro	√	√				√	√	√	√		√			√					√	√	√
Odeum						√						√									
Sirk	√						√	√			√										
Kütüphane	√											√						√			

Gymnasium	√				√	√				√		√							
Hipodrom	√												√	√					
Stadyum	√										√								
Hamam	√	√		√	√	√				√	√		√	√	√	√	√	√	√
Anıt Çeşme/ Çeşme	√				√			√		√							√	√	
Su Kemer	√			√		√	√	√	√				√			√			√
Tapınak	√	√	√	√		√	√	√	√		√	√	√	√	√	√	√	√	√
Anıt Mezar	√							√							√				
Bazilika	√		√			√				√						√	√	√	√
Sinagog/Kilise	√												√						
Nekropol	√						√												
Yönetim Binası	√																√	√	
Mahkeme	√					√											√	√	√
Konutlar	√			√	√	√	√			√			√			√	√	√	√
Saray/Büyük Konut	√						√			√			√			√			
Taş Ocakları/ Atölyeler	?															√		√	

Çizelge 2. Anadolu'daki Roma Dönemi Bazı Kent Yerleşimlerinin Ortak Özellikleri (Kesim ve ark, 2008).

KENTLER ÖZELLİKLER	Efes	Milet	Priene	Side	Prusias
Kuruluş Özellikleri ve Kent Niteliği					
Yamaçlar/Tepelerle Kuşatılmışlık	√	√	√		√
Denize yakınlık/Liman Kent	√	√		√	
Ticari/Dini/Askeri/ Politik Kent*	TDP*	T	?	T	?
Izgara Plan	√	√	√	?	
Yapılar/Mekanlar					
Surlar	√	√		√	√
Kapılar	√	√	√	√	√
Caddeler/Yollar	√	√	√	√	
Köprü					√
Dikilitaş/Zafer Takı/ Kemer	√			√	
Liman	√	√		?	
Forum/Agora (Devlet /Ticaret*)	DT*	DT	T	DT	?
Dükkan	√	√			

Gıda Deposu		√			
Tiyatro	√	√	√	√	√
Odeum	√				
Kütüphane	√			√	
Gymnasium	√	√	√	√	?
Stadyum	√	√	√		?
Hamam	√	√		√	?
Anıt Çeşme/Çeşme	√	√		√	?
Su deposu	√	√	√		
Su Kemerli	√		√	√	√
Tapınak					
Anıt Mezar	√	√			?
Prytaneion	√		√		
Bazilika	√				
Sinagog/Kilise	√	√			?
Nekropol	√	√		√	?
Yönetim Binası	√	√	√		
Akropol	√	√	√		
Konutlar					
Saray/Büyük Konut			√		

4.Tartışma Ve Sonuç

Roma Dönemi kent yerleşimlerinin yer seçim kriterleri ile bu döneme ait açığa çıkartılan kalıntıların varlığının belirlenmeye çalışıldığı bu araştırmada, bu kentlerdeki mekan düzenlemelerine topoğrafya, su varlığı ve mevcut yapıların etkileri ortaya konulmuştur. Bu bağlamda, kentlerin kuruluş özelliklerinin ve kentlerin niteliklerinin ortak olarak nasıl şekillendiğinin anlaşılabilmesi için, dünyadan ve Anadolu'dan Roma dönemine ait bazı kentler incelenmiştir. Buna göre, kentlerin daha çok sağlık ve savunma amacıyla tepelerle kuşatılmış alanlarda ya da yamaçlarda kurulmuş olduğu görülmektedir. Kentler surlarla çevrelenmiş ve özgün kapılarla kentlere girişler verilmiştir.

Suyun varlığı önemli olmuş, deniz, göl ya da akarsu gibi su kaynaklarına yakınlık tercih edilmiş, çoğu kent liman kenti özelliği taşımıştır. Suya yakınlık ticaret ve ulaşım yönünden kentlere işlevsellik kazandırmıştır. Su, kent estetiğini de etkilemiştir. Su olmadan kentlerde yaşam mümkün olamayacağından, suyun bulunmadığı yerlerde, su kemerleri ile bir su sistemi oluşturularak, kentlere yakından ya da uzaktan su taşınmaya çalışılmıştır. Kent içinde bazıları anıtsal olmak üzere çeşmelere yer verilmiştir.

Su kullanımı bulunan kentler ticari; yol ağı gelişmiş ya da geliştirilebilenler askeri; birçok yerleşimin yakınında bulunan büyük kentler politik; daha önceki dönemlerden gelen dini özellikleri barındıran kentler ise

dini nitelik göstermişlerdir. Bazı kentler ise, birden fazla niteliğe sahip olmuşlardır.

Roma kentinde plansız başlayan kentleşme, zamanla ızgara planlı kente dönüşmüştür. Bu da kentte açık alanların ve yapıların mekansal yerleşimlerine temel oluşturan önemli bir gelişme olmuştur. Genellikle kaynaklarda, yapıların mimari özelliklerinin ön plana çıkarıldığı görülmüştür.

Alan seçimini etkileyen etmenler yalnızca kentlerin kuruluş yerlerini belirlemede değil, kentlerin biçimlenmesinde de etkili olmuştur. Yapıların işlevleri yanısıra konstrüktif özellikleri de bu kent yapılarının yerleşimini etkilemiştir. Örneğin; forum/ticaret agorasının liman kentlerinde liman yakınında olması, tapınak ve hamamların tüm alanlardan erişilebilir yerlerde yapılması, vb. Bu yaklaşımların da kentlerde bölgeleşmenin ortaya çıkmasına neden olduğu görülmüştür.

Forum ya da agora olarak isimlendirilen mekan niteliğindeki açık alanların çevresinde dükkanlar, tapınaklar ve hamamlar yer almıştır. Yönetim mekanları çevresinde ise, devlet işleri için toplantı yapılacak açık alanlar oluşturulmuştur. Kamu yapıları çevresinde de anıt çeşmeler, zafer takları gibi yapılar bulunmuştur.

Tiyatroların *cavea* denilen izleyicilere ayrılan bölümleri, kemerler ve tonozlar üzerine oturtulmuştur. Ancak Anadolu'daki örneklerde Roma öncesi dönemin tiyatro örnekleri olmaları nedeniyle yamaca dayandıkları görülmektedir. Anadolu'daki antik kentlerden Efes, Milet, Priene ve Side'de de benzerlikler bulunmaktadır.

Ancak, 2023 Türkiye Turizm Stratejisinde yer verilen Batı Karadeniz'de Düzce ili sınırları içerisindeki *Prusias ad Hypium* (*Kieros*, *Üskübü*, Konuralp, Kasaba)'un, Anadolu'yu da etkisi altına alan ve çok sayıda eser bırakan bir uygarlığın kalıntılarının günümüze kadar yansıtıldığı bazı kent yerleşimlerine göre bugünkü durumu belirlendiğinde ise; Romalılarca ele geçirilmiş ve Roma egemenliğine girmiş olsa da, günümüzde anıtsal bir alan olarak görülemediği ortaya konulmuştur. Her ne kadar tiyatro, kapı, köprü, sur, su kemeri görülse (Şekil 17) ve *gymnasium*, stadyum, tapınak gibi yapıların varlığından da çeşitli belgelerde söz edilmiş olsa da, üzerinde yeni bir yerleşimin kurulmuş olması, tarihi kentin biçimi konusunda algılamayı güçleştirmektedir.

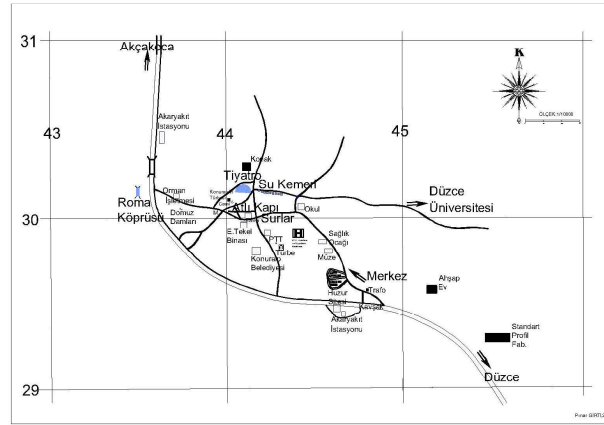
Günümüzde Konuralp (*Prusias ad Hypium*, *Kieros*, *Üskübü* ya da *Konrapa*) ya da Kasaba ismi ile tanınan ve Düzce iline bağlı belde olan bu kent, Düzce ili mücavir alan sınırları içerisinde yer almaktadır. Son yıllarda tüm kentlerde oluşturulmaya çalışılan kentsel dönüşüm projelerinin Düzce ilinde de başlatılmış olmasının gelecekte bu yerleşime önem verilmesini sağlayabileceği düşünülmektedir.

Birçok Roma dönemi kentinde ortak olan bazı yapı ya da mekanların, Roma dönemi izlerini de taşıdığı belirlenen (yamaca kurulmuş tiyatro, su

kemer, sur, kapı, köprü gibi bir bölümü açıkta bulunan ve müzelerde sergilenen yapıtlar, vb. ile) Konuralp'te antik kentin bir bütün olarak algılanması, üzerindeki yerleşim nedeniyle mümkün olmamaktadır.

II. derece sit alanı (Anonim, 2006) olarak korunan ve bir dönem bazı düzenlemeler (yakın çevresindeki yapıların istismakı, aydınlatma, vb.) ile yerel turizm amacıyla belli amaçlarla (şenlik, festival, vb.) yoğun kullanıma açılan tiyatrodan, sürekli bakım-onarım yapılamaması kayıplara yol açmaktadır.

Kenti çevrelediği Atlı Kapı ile simgelenen ve yapıların temelleri altında kalmış olan surlar önemini yitirmiştir. Su kemerinin açıkta bulunan ayakları konutlar ya da yollar arasında zamana direnmektedir. Kemerli mermer köprü yeni yolun kenarında belli belirsiz dayanımını sürdürmektedir. Müzedeki lahit, diğer kalıntılar içerisinde en dikkat çekici olarak yerini almaktadır. Konut tabanından çıkarılmış mozaik müzede korunmakta, sergilenmek için yetkili beklemektedir. Tüm bu olumsuzluklara karşın yıllara direnen Konuralp, tarihi dönemlerin geleceğe yansıtılmasının sağlanması için geliştirilmelidir.

Şekil 17. Prusias'ta Mevcut Kalıntılar ve Önemli Yapılar (Kesim ve ark, 2008).

Prusias'la ilgili yabancı, özellikle Alman, bilim adamlarınca yazılmış daha çok arkeolojik bazı kaynaklara rastlanmıştır. İlk olarak tez hazırlayan Kurt (1979)'un ve kitap yazar Zeyrek ve Çelik (2005)'in dışında, alana ilişkin yapılmış ve yazılmış ayrıntılı çalışma bulunmamaktadır. İl yıllıklarında ve web sitelerinde tanıtım amaçlı kısa bilgilere yer verilmiştir.

Anadolu'daki Efes, Milet, Priene, Side antik kentlerinde olduğu gibi, turizm yönünden geliştirilebilmesi ve özellikle Batı Karadeniz Turizm Stratejik Planı kapsamında etkin olarak yer alabilmesi için, daha ayrıntılı çalışmalar yapılmalı, özgün planlamalarla disiplinlerarası ortak kararlar üretilmeli ve uygulanmalıdır.

Uzun yıllar Bolu'nun ilçesi olan Düzce'nin, 2000 yılından sonra il olması ile kentsel gelişmeleri hızlandırılmaya çalışıldığından, belediye sınırları içerisine alınması tasarlanan Konuralp beldesinin, bu yönde gelişmeleri için kontrol-koruma-izleme kaynaklarının oluşturulmasında titizlik gösterilmelidir.

Halkın farkındalığının artırılması, eğitilmesi, mevcut yapıların arkeolojik önemleri ve değerleri hakkında daha çok bilgilendirilmeleri ile de kontrol-koruma-izleme mekanizmalarının geliştirilmesinde katkı oluşturulabilecektir.

Sahip olunan varlıkların bilincinde olmanın, kültürel değerlerimizin gelecek kuşaklara aktarılmasında etkili olacağı unutulmamalıdır.

Teşekkür

Bu makale, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi (05.05.01.215) olarak başlatılan ve Düzce Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi (05.05.01.215) olarak desteklenmesi sürdürülen araştırma projesi kapsamında hazırlanmıştır. Her iki Üniversite'nin Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyon Başkan ve üyelerine, değerlendirmelerde görev alan öğretim üyelerine teşekkür ederiz.

Kaynaklar

Anonim. 1993. Cumhuriyetin 70.Yılında Bolu. Gazeteciler Cemiyeti.Bolu.

Anonim.1998. Bolu Yıllığı. Bolu Valiliği. Bolu

Anonim. 2006. Düzce İli Sit Alanları.(Basılmamış). İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. Düzce

Anonymous 2008.

Prusias.<http://z.about.com/d/ancienthistory/1/0/b/A/gearydiagram1.jpg>.17.07.2008

Akşit, İ. 1982. Anadolu Uygarlıkları. Akşit Kültür ve Turizm Yayınları. İstanbul

Akurgal, E. 1989. Anadolu Uygarlıkları. İstanbul: Net Turistik Yayınlar A.Ş. İstanbul.

Aldrete, G.S. 2004. Daily Life in the Roman City. Greenwood Press. Connecticut.

Google Earth, 2008. Araştırma Alanı ve Konuralp Görüntüleri. www.googleearth.com

Kesim, G.A., P.Köylü, P.Girti. 2008. Roma Dönemi Kent Yerleşimleri ile Konuralp'in Yer Seçim Kriterlerinin Karşılaştırılması. D.Ü.Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü. D.Ü.BAP (05.05.01.215) Kesin Rapor (basılmamış). Düzce.

Konrapa, M.Z. 1964. Bolu Tarihi. Bolu Vilayet Matbaası.

- Kurt, M. 1979.** Prusias ad Hypium'un (Konuralp) Arkeolojik Yapısı. Atatürk Üniversitesi Edebiyet Fakültesi, Arkeoloji Bölümü Basılmamış Bitirme Tezi. Erzurum.
- Liberati, A. M. & Bourbon, F.. 2005.** Rome: Splendours of an Ancient Civilization. London: Thames and Hudson, pp. 292
- Usman Anadolu, M.. 2001.** İstanbul ve Anadolu'daki Mimarlık Yapıtları. Eski Anadolu Uygarlıkları Dizisi: 4. Arkeoloji ve Sanat Yayınları. İstanbul.
- Vitruvius 1960.** The Construction of Fortified Towns. The Ten Boks on Architecture (Çev.Morris Hicky Morgan). The Pre-industrial Cities and Technology Reader. (Editor Chant, C. 1999). içinde. Bölüm: 9. 59-63. Routledge. Oxon
- Zeyrek, T., Çelik, G.B. 2005.** Prusias ad Hypium (Kieros) Anadolu'nun Kuzeybatısında Antik Bir Kent (Konuralp/Üskübü). Ege Yayınları. İstanbul